

**У тај дан Слово о житију
и подвизи и казнама и другим чудесима
преподобнога и богоноснога оца Зосиме
начелника Соловецке обитељи,
о доласку његовом на острво Соловецко
и од зачетка манастира тог**

По години пак једној преподобнога Саватија престављење, хтеде Бог уздигнути место то, да не у заборав труд угодника његовог изостане, и усхте више прославити, где раб божји Саватије много година проведе посни живот и трудољубиво пребивање, на острву Соловецком, као што пре рекосмо и по овом извољењу Бога и пречисте Богородице уздигнути место оно.

Дакле неки муж одрече се света, именован Зосима. Овај беше благословених и богатих родитеља син уједно од тамо живећих свих новгородске државе искаше, "као јелен, воде живе" и помишљаше у себи говорећи: – "Како ја, и још ово испуњујем, за мало одречење света створих слово јединоме; Писано јесте, 'не словом плата даје се, него делом', а не послушници закона спасавају се, него творци. Родитељима увек пред очима мојим, и свима ближњима по плоти, другима пак и знаним и саображава се по среди њих, – што пак јесте, моје одречење од света; Писано дакле јесте: "не љубите света и што је у њему", није дакле могућно једним оком гледати на небо а другим на земљу, и "није могућно једноме рабу двома земљама радити, љубављу једнога узљубити а другога узмрзети, или једнога држати од другог начети не радити, то јест Богу и мамону радити". Ово помишљајуће рабу божјем Зосиму у срцу своје, и разгарати на љубави божјој по сав дан и ноћ и час прилагаше љубав к љубави и огањ к огњу и искаше помагајући њему у духовном подвигу. И по божјем смотрењу нађе раба божјег, претходно реченога старца, који дакле са ближњим Саватијем живеше, игуманом Германом, на том острву Соловецком пре мало оних година. И рече њему све по реду које је од блаженога Саватија и од острва тог састајање и од угодних места ка устројењу манастира је трошна земља и дрвеће к узајмљењу, и језера с рибама, и морских риба ловити. И слушавши од Германа, богољубиви Зосима порадова се духом и рече у себи, говорећи: "Господе, настави мене, како спасити се". И по оглашењу овога просвети њему Бог очи срдачне", одатле поче свети творити са старцем Германом по гледајућем –

"упитај дакле, рече, оца твога и . . ., старца твога, рече теби". И откри Зосима Герману тајну срца свога не дакле трпећи скрити божје величине скровишта. Њега Бог изволи, овог човека променити не могу. Јер дакле као огањ у срцу блаженог гореше од великог живљења к божјој величини журбом многим, и заузети са собом и Германа и све потребно које ко устроји месту. На томе дакле мало времена одоше к Богу родитељи његови, и погребе их, и раздели сва имања родитеља својих и сва житељства домна, и слуге им ослободи, и сам удаљи се. Друго дакле отварање сдела прво – родитеље и сроднике по плоти и храну и пиће и све красоте света, и по овоме отечества, сродна места и све знамени удаљи.

И дође на претходно речено место, острва тога. И постави људе у пристаништа, сам пак уходи на острво с Германом, старцем пре реченим, и опходише места острва тог, помишља у себи, где би се подобно манастир зидао, ако Бог изволи и пресвета Богородица. Нађе пак место, ка устројењу, довољно на умештање обитељи и силно изванредно и прекрасно, да и језеро буде близу над морем, као једном стрелом удаљене, и пристаниште мора тихог и не јављеног. Ту дакле лови се риба. И постави ту шатор свој и у њему пребиваше, сву ноћ молећи се и бдише, појећи псалме, певања с много вере и сву духовну љубав ка Христу Богу и престетој његовој матери. Ујутру пак би, идеше раб божји Изосим из шатра и неко виђење јављаше се њему страшна светлост пресветла, просвећујући њега, и осиање божаствено осиа место то, к истоку виђењу њему од ужаса многе, и виде цркву превелику силну, прострту на ваздуху и прекрасну. И од страха промени се и образ њему. И приђе к другу своме старцу Герману. Виде пак и старац промену лица, поразуме, јер тај мирни дакле и искусан од многолетства и доброга живота. И рече њему: – "Пошто ти, о, љубљени, чим што се ти прикључи, или зрак или виде нешто, и узе срце и душу твоју"; Зосима видевши како не узможе утајити се, и изрече њему све подробно. Герман пак ражести се духом и рече њему: – "Смели, љубљени, јер већ и ја рећу ти. Ангелом божјим, изгнавши из места овог риболовце и жену једну казни у шуми, – "изиђоше, рече, скоро отуда, да не смрћу умру, ово место острво наслеђе је иначког чина", – и ово што је речено, ангелом је речено, по малом времену испуни се имати све. Рече дакле владика сам Христос "небо и земља проћи ће, а слова моја неће проћи". Показа дакле давно Бог скиније образ у пустињи Мојсију тако и овде сатвори. Не неверје божјем јављању тобом Бог има уздигнути место ово". И ово Герману рекавши, укрепи их и смелошћу сатвори њега. Раб пак божји Изосима устреми се к подвигу телесном и духовном, телесном дакле од саздања манастира неодложно, ка духовном пак, ако на бесе наоружава се постом и молитвом. И оштро од Германа, више пак од Бога. И помолише се скупа Зосима и Герман рекавши. Молитву. Господе Исусе Христе, сине божји, Слове, реци праведном Авраму – "изиђи" од земље твоје и

од дома оца твога и весели се у обиљу, које ти показах", и тамо рећи ћу ти које ти подобиш творити, како и би. Изведи Јакова од Ливана с женама и децом и са имањем животињама многим и сатвори њему "наћи благодат пред Исавом, и "предложих њему у народ велики у Египат". Јосифа праведнога положи цар војводом и кнезом свом Египту и пшеницодаваца на всељену. И Мојсија руководиоца и наставника свему Јудеји и земљи обећаног да јеси управитеља и законодавца. И Арона пречуднога жреца сатворио јеси "служитеља" законим жртвама Исуса Навина; причастодавца и посла у земљу обећања и Давида пророка и цара сатвори праведна роду јеврејском и обећањем с клетвом извести њему Христа Бога од семена његовог сести на престо његов, на коме народи надају, се онда прићи, њему пак моле се. О ових сви, смело и надајуће, молим нашега недостојства недоумнога. Но изобилјима човекољубља твога направи нас на твога хтења вољу, да и ми, немоћни и недостојни удостојимо се слушати гласа онога – "ово цело јесте и к томе не сагреси", или "вера твоја спаси те, иди с миром". И теби славу узносимо оцу и сину и светоме Духу и сада, и увек, и у векове векова. Амин. По молитви усташе, почеше дрвећа сећи и куле зидати. И сврши се благодаћу Христовом. Преподобни Зосим поче к трудом труд придоавати, радује се од Господа и ум свој к вишњем упире. Тело и душу на свеноћна стајања даваше и молитву непрестану узносише к Богу, поучава се увек у Псалтирима и песмама духовним, поја Господу у срцу своје "на тога, рече, нада се срце моје, и помоћник ми буди". И земљу копаше мотикама од тога питаху се и "у зноју лица, по звању, јешћеш хлеб свој". И Бог дакле храни их.

По некоме времену године једне, и отишавши Герман на брег неки, ради дрва, старца Зосиму једном оставивши на острву, Герман пребива тамо неколико дана и задржи се. И свехоће прићи к острву Соловецком и не узможе. Би дакле већ, и ваздух небесни промени се на студен. И бише снегови, и посташе таласи морски неукротиви, и лед падаше по мору. И мучаше се с нуждом, хоћаше доћи на острво и не узможе, и тамо старац Герман оста на брегу. Иде дакле никако не могаше прећи ка острву. Беху дакле на мору ледови снежни бели, и јестаство водено неукротиво претходећи овоме и овамо са устремљењем бистри се силно. Ово дакле Давид пророк писа у Псалмској књизи "духом уста његових сва сила њихова, сабрана, као мехови вода морска и полага се у скровиштима безданим" и пак узврати се с устремљењем, бистрећи се веома. Тако пак и ледови претходише "с водом вратише се и испроврте их и стрже. Да овога ради није могуће коме прићи к острву или са острва. Старац пак Зосима једини на острву пребивајући, испрва заиста мишљу потужи о старцу Герману и по овоме, узложи надање на Бога и рече: "Господе Боже мој, како теби прибегао јесам од младости моје и од утробе матере моје", утврди ме на "камену вере" твоје и неподвижна ме удостој", одлучити се својих рабова, него увек у њих пребивај". И поче великим трудом и постом и сузама непрестано

Богу молити се. Видевши беси поруганим себе и уништеним од преподобнога Зосима, и тако почеше лукавство ковати и невоље многе творити и покренуше на њега сву силу колико њихово тамо обитавалиште имаше. Не нађоше се дакле тамо људи никада, није близу сунце небесима. И приђоше пак ови преобразивши се у змије други пак у различите звери и гуштере и многе гадове гамизујући по земљи, и устремише се сви скупа – змија пак зијајући хтеде и прогутати, звери пак, рикаше мислећи се растргнути га. Раб пак божји Зосима зваше и говораше: – "О вражја груба немоћи, ако пришли на ме јесте власни, то творите које хоћете, ако ли не, сви трудивши се, "мене дакле ви од љубави Христове одлучити не можете". "И знаменући се знамењем животворећега крста и рече – да васкрсне Бог и разиђу се врази његови". По овоме моли се. "Боже вечни, царе беспочетни свакога сздања, ја те молим, раб твој. Ти јеси "цар царствујућима и Господ господрима". Ти јеси разрешитељ душама. Ти јеси избавитељ верујућих у тебе. Ти јеси надање трудећима. Ти јеси наставник рабима. Ти јеси утешитељ плачевнима. Ти јеси творац тварима. Ти јеси љубитељ свакоме добру. Ти јеси владика и саздатељ свему. Ти јеси радост светима. Ти јеси живот вечни и светлост незалазива. Ти јеси источник светињама. Ти јеси слава Бога и оца века вишњега. Ти јеси спаситељ света. Ти јеси испуњење светога Духа. Ти седиш десно Бога и оца, владике у векове. Ја те молим, раб твој. Ти дакле сам пресвети царе, Господе, прими моје мољење у часу, благи, и не одврати лица твога од молитве моје. Избави ме Господе, од уста погубне змије, зјапеће на мене, и од лајања ђавола. Да наоружањем ангел твој огради ме и настави ме да достигнем јединство вере и разумљење јединосусне и нераздељене Тројице оца и сина и светога Духа и сада и увек и у векове векова. Амин". И сместа са словом без знања бише сва противна сила, и одатле преподобни Зосим "прими власт над духовима нечистим" и не могаху приближити се к њему привидна и метежна виђења прелести својих. И тако свети пребива без метежа по сав дан и ноћ и молећи се Богу, удава молитву своју. И мало не доставши њему јело, и овоме посумња се мало помишљу, затим положи надање на Бога помисли у себи, говорећи речено – уздигни на Господа тугу твоју и то ти предај у векове". И по мало времена, пребива у келији својој, и придођоше к њему два мужа светли образом, носећи са собом врећу, пуну хлеба и брашна и уља. И примише благословљења од старца Зосиме, одзив њему – "Прими господине, у нас хлеба и брашна и уља, и положи код себе, а ми идемо на море и ако буде у тебе недостатак јела, а ти једи хлеб овај и брашно и уље, а ми по времену бићемо код тебе". Старац пак много времена очекиваше мужеве те, и не приђоше. И разуме преподобни, како ови бише Богом послања њему и прослави Бога од свему његовом молитвом, како погледа на раба свога, надајући се на њега. И по овоме приђе Герман, старац, и с њим муж, именом Марко, и привезе са собом много залиха да би на уловљену рибу и друге залихе.

Би он дакле муж на то устројен. И не по многоме времену постриже овога преподобни.

И по овоме многи придлазише к њему хтевши сажитељствовати с њим. И почеше дрвеће сећи, и келије зидати почеше. По овима и црквицу уздиже малу и трпезу малу по страни цркве присакупи, на месту том, где виђење виде. Црква именована се у име Господа нашега Исуса Христа, поста Преображење. Потом послаше у велики Новгород ка архиепископу Јовану, да усприми од њега благословљење, и просише основ црквени на освећење антиминос да игуман проси освештати цркву. Брат пак неки скоро зареди се, ухвати се путовати и благоустројено би њему путовању. По мору и по рекама молитвама преподобнога Зосима нађе се у славном Новгороду и приђе к архиепископу, просећи од њега благослов. Архиепископ пак Јована старца благослови и упита га: "Откуда старче, и чега ради приђе к нама"; Брат пак рече: – "Владико свети, сврши се божаствени храм нови у морском острву мора–океана, и дај нам свети владико благослов свој, на освећење храму антиминос, игумана дај с благословом Архиепископ говораше: – "Где је толики храм удаљен од људи, да ко може тамо бити: "(би дакле тамо близу земље Мурманске и Кајанске) "и како црква тамо да буде"; И по овоме мало помисли, и рече: немогуће човеку, све је могуће Богу", ако шта Бог хоће то све ће бити". И благослови старца посланика и заповест даде на освећење антиминос. И благослови и даде игумана, именом Павла, и заповеди им дати потребно за пут и отпусти с миром. И примивши благослов скоро узвративши се. И устројено пловише путем и достигоше острво Соловецко, јавише преподобноме Зосиму благословљење светитељско. Он пак радосно душом прослави Бога, како задоби жељење срца свога. Павле пак игуман освешта цркву освећењем светога Преображења Господа нашега Исуса Христа, где појањем и молитвом непрестаном славише Бога и пресвету Богородицу и трудише се постом и молитвом, заједно пак и рукодељом, од овога земљу копаху некада пак дрва на устројење манастира зготовљаху, такође и дрва многа секући зготовљаваху и воду од мора црпеху и тако со, претходно, зготовљаваху и даваху трговцу на куповину и узимаху од њих свако оруђе за потребу манастирску. И у других дела трудише се и рибу ловити твораше. Благоугодно дакле би место оно на састављење манастира. И тако од свога зноја и труда руководише се.

Видеше пак беси поруганим себе и уништеним од раба божја Зосима и трудећих у њега, и многа смућења приношаху сваким казнама и опадањима бесовским и привиди и метежним видовима прелести својих и ничиме узмогоше вређати преподобнога. Но другим злим измишљотинам изустише на њега неки од неразумних људи на погубљење душама њиховим многу напаст светоме твораше. Почеше људи долазити насељеници бојара слуге риболов твораху и отуживаше преподобнога. И силно наступаше, не дајући њему за себе рибу

ловити и тако злим словом наречење дадоше њему, говораше ово: "ово јесте по очевини наслеђе наших бојара". И гладни људи такође, придолажише, лов твораше, и пакости многе твораше. Он пак говораше: "што многе туге наносе ми људи ови; ово је бесовско научење". И говораше њему старац Герман: "оче, потребно је трпљење и молитве". Беси видеше своју погибао, зли људе снажније наоружаваху се на њега иако досадише људи не трпеше, одбегоше од места тог. И збише се на њима речено писање "ти испети бише и падоше" тврди стуб поколебати узнемогоше. Раб пак божји Изосима наоружа се благодаћу Христовом дан и ноћ увек у Псалмима и појању и песмама духовним поја у срцу своме: "на томе је дакле, рече, нада душе моје, и помоћник ми буди".

И тако братство од Христа збираше се и место распостираше се. Братија пак сва последова у свему пастиру своме, преподобноме Зосиму у множини смирења и трпљења, у посту и у молитви непрестаној, и у делима ручним трудише се. Павле пак игуман, дан архиепископом, овај, не могаше поднети пустињског живота, немного година пребива, и отиде у своје. И по овом други игуман, именом Теодосије. И овај умало подвизава се пустињским подвигом, и пребива мало година, и тај пак отиде, куда усхтеде. Преподобни пак Зосима саветоваше се с Германом и другом браћом, да поставити се има игуман који од њих се нађе у обитељи од братије. Би дакле ту старац, именом Игњатије ту њему би и пострижење, и већ многолетан беше, имаше на себи чин ђаконства. И тога хтеде преподобни Зосим, и именована, да дрзнути се смејаше ући у чин тај. Него свети саветоваше све, наговором Германа, говораше: "Ми сви приђосмо овде наставити се к нашем спасењу од његове светости и у љубави истинитога љубомудрија и за слух добродетелног његовог житија. И ово виђење путем слуха уверава, не може нико пак од нас начелствовати на месту сем свети, само њему пак од Бога, а не од човека". Раб пак божји Зосима не усхићује се сам хиротонијама пријатан за многу кротост и смирење. Братија пак не наскоро наваљивајући њему рече: "ако ли неће хиротонисати се то разиђимо се отуда сви, и дајмо одговор Богу за душе наше". Они пак обрадоваше се сви једнодушно. Неки пак од братије, и немир сатворише, и устремише се ићи у велики Новгород.

И не по много времена приђоше у Новгород ка архиепископу Јовану, и примише благословљење и рекоше к њему: "владико свети, немамо игумана, а манастир уново устваља се". И рече им архиепископ: "то пошто манастир, а игумана немате"; – "Молимо те владико свети, сабор обитељи, да створиш сабрање о спасењу душа наших". Рече пак к њима архиепископ Јован. – "Таквога у манастиру вашем ви немате; ако будете јереј, и благословљење дарујем вашег ради спасења ако ли мислим, то хиротонију узложим на њих". Они пак као неки дар ухватише слово од архиепископа, говораше: "владико ти да заповедиш светитељство, да буде у тебе"; Архиепископ пак рече: "скоро ће прећи овамо".

Мислише пак, на придолажење и написање светитељско примише скоро узвратише се у манастир и даше преподобноме писање с благословљењем архиепископа. Наравно пак узрокова: "и ништа не закасни, скоро да приђоше к нама по нашем благослову, бар оруђе имамо, до тебе". Зосима пак извести Герману и братији архиепископа заповест. Они пак рекоше: "ништа расуђуј оче, да идеш к њему". Раб пак божји Зосима рече: – "Воља господња да буде. О, владико, Христе, царе. "Ја раб твој и они раби твоји". "Усприми ме из утробе матере моје", "на тебе дакле узложих надање од младости моје". И ово рекавши ућута. И тако поја са собом неки од братије, и путовање твораше к Новгороду. Би дакле светоме пут благоусторојен по мору и по рекама, и не по много времена нађе се у преславном великом Новгороду.

И извештено би о њему архиепископу Јовану мислећи онеме пре пак реченоме. Архиепископ пак Јован, виде и благослови њега и заповеди сести и упиташе и по многим словима и од божаственог Писма, и о другим стварима насамом, и о довођењу манастира тога, и о устројењу. Зосима пак исповеди о манастиру и о себи. Би дакле њему пре пак придолажења знано све подробно о светоме. И проразумевши архиепископ по виду и прозрењу, разума и смисла његовог, као "божји раб" би, и оста и свештеним достојанством. И саврши њега игумана Спасовог соловецког манастира и преда братији пришавши с њима, и рече: "једног овога оца вашег имате у Христа образ са сваким послушањем и покоравањем". И даде игуману Зосиму овде братију, који достоји у манастиру на потребу, и отпусти с миром. Многи пак од бојара града тога дадоше у манастир имања довољно и од сасуда и одежди црквених и сребро и жита. Сада пак много обећања хтедоше помагати манастиру његовом. Веома дакле чувењу о њему просивши добродетељи његовог ради житија и славно бише име његово би стране то. Рече дакле Господ: "прослављајући мене прославићу" и "вољу бојећи се је сатворио". И поклања се сабрано цркви свете Софије и другим светим црквама и одходи у манастир свој, носећи довољно на устројењу црквеном и за манастирске потребе. И тако благодаћу Христовом устројење достиже манастира.

Герман пак старац и сва братија изиђоше у сретење преподобноме на обали мора. И благословив све и о Христу целивање даде, приђе у цркву светога Преображења Господа нашег Исуса Христа и сатвори јектенију за правовернога кнеза и архиепископа и за сво православно христијанство. И удоста у трпезу и достави писања од архиепископа и уведен би на место игуманско. И поучив братију довољно, и разиђоше се сви у своје келије. Би већ приспела вечера, и заповеди игуман Зосима постојећим ту јерејима и ђаконима к божаственој литургији припремити се, будући да дакле и сам хоћаше комадиће пречистоста тела и крви Господа нашег Исуса Христа, по говорећему – "ко једе моје тело и пије моју крв у мени пребива и ја у њему". И по овој заповести келијару

износити из лође све привезано из града, дана рабу божјем од холубстова. И по овоме јутрења савршивши се и време приспевши за божаствену службу, њих и заповеди свештеницима, и сам оде у свету цркву и поче божаствену литургију. И видеше сви лице преподобнога просветивши се, као лице ангела и цркве испуни се благоухања показујући достојанство свештенства његовог. Братија пак како видеше такво преславно виђење узрадоваше се радошћу великом силно и прославише Бога. И тако сврши се божаствена литургија. И дођоше неки гости у цркву, и благослови их раб божји, игуман Зосима, и пода им прософору служби својој и узва их у трпезу на обед с братијом јести. Они гости, просфору примише и отидоше к људима својим. И од пазуха својег којим незнањем њиховим испаде просфора. И не пронађе је, сажалише се ови силно. Игуман пак Зосима седеше на месту свом и, угледа, не виде зване мужеве у трпези и заповеди келијару послати по њих некога брата именом Макарије. Брат пак овај, ускоро, изиђе к људима, а пред њих пас излете из манастира, трчавши побеже мало враћањем камена. И поче бежати силно, с пута не свраћаше нигде, и хтеде устима својим како узети што и не могаше и врати се скоро, и пак узврати се, и пак врати се. Макарије пак гледаше "хтеде увидети бивајуће, и приближи се к месту. И виде пламен ровећи од пута из земље идеше пас, скака, бректаше. И приближи се скоро, узда се што видети, што дакле се место оно, иде исхођаши пламен; И он пас обазре се на старца и скочи с јарошћу више и шћаше се као ухватити устима својим и многи пламени огњи би од места тога. Брат пак Макарије, претече успешно на место то, и нађе просфору у пазуху. И чудише се на много, који виде очима ужас одржаваше их. И приђоше, узва госте и по звању говораше им: "што изгубисте, где од цркве, и манастира"; Они пак рекоше: "друго ништа пак, само просфору благословљења игумана вашег". Он пак узе од недара својих просфору и рече им: "ово ли јесте"; Они пак рекоше: "да, тако је". И говораше старцу: "Обесисмо од нешто имајуће, оче, како видесмо тај спор се горе оној и пса јарећи се и уста својим грабећи пламен тада ти приђе". Макарије пак каза им све бивајуће. И тада приђоше манастиру носаше који имаше на потребу братији. Игуман пак, благослови а, и упроси: "што тако успористе се, о, чеда"; и говораше Макарију: "чега ради спорење"; Макарије пак, паде, поклони се игуману до земље, изрече све бивајуће, које виде својим очима. И гости они тако пак рекоше. Преподобни и сва братија рекоше: "веран је Господ у свим словима својим и преподобан у свим делима својим твори чудеса једини". И сви као једним устима прославише Бога. Преподобни пак Зосима, подвизаван би благодаћу, поче труд к труду прилагати и успех к успеху и тако радова се, течаше, у виших ум свој окрили. И по овом заповеди саздати цркву велику, стоји Преображење на то место, где виде светлост божаствену јавише се, као пред реченоме. И обложи братија почетак цркви. И тако почеше рубити. И приђе на делатеље црквене комарци и мушице и уједаше их. Они пак

угњечише себи мало огња дима ради, спаљиваше на огњу комарце и мушице, и тако од себе одагнаху. И срубише цркву до прага црквених врата и усхтеше делатељи одложити у време поднева и приближише се огњу к начињењу цркве, не знам како, запали се и пожеже све до основа. Братија пак, делатеље цркви, смутише се, говорећи: "већ то Бог не говори на уздање велико". Преподобни Зосима говораше њима: – "О, чеда. Ово јесте од непријатеља то нам пакост делује. И пак начините с благословљем". И поче молебн појати и по молебану благослови делатеље животворним крстом. И заповеди положити почетак основе цркве, и та зазидаху. И мајстори по свом обичају, у време поднева мало примаху покоја. И у то време, пошто почиваху зидари, многи од братије слушаху стојећи зидајући цркву, како рубе на цркви и тешу невидљиво. Ови пак слушаху не једном, ни двапут, него многоструку невидљиву силу помаже Бог и молитвама преподобнога оца нашега Зосима. И тако благодаћу Христовом у мало време саврши цркву. Потом пак почеше зидати трпезу на сабрање братства и са источне стране трпезе присакупивши и почеше зидати цркву у име пречисте владичице наше Богородице, чеснога њеног успења. И тако помоћи божјом и пречисте његове матере и молитвама преподобнога игумана Зосимине обитељи свима испунише се, место распространише се, и братство од Христа множише се. Јереји приходише ту, свештенослужитељима и ђакони и клирици. И келије многе срећне, и кухиња, и хлеба довољно. Преподобни Зосима простираше се већма на духовно делање, труд к труду прилага и успева на боље, по говорећем, радујте се "путује без спотицања, вишње тражећи" и тамо ум свој снажећи и срце своје очишћавајући од свих страсти метежа и пребиваше у свеноћном стајању, неклонећи и поучише се увек, дан и ноћ у Псалмима и певаху и песме духовне, поја Господу у срцу своме: "на тебе дакле, рече, нада се душа, и помоћи". И пребиваше, у плоти својој, ангелима подобећи се. И добродетељнога његовог ради живота пронесе се слава свуда о њему. И многи љубављу жељаше сажителствовати код њега и слушати од уста слово опевања, по говорењу пророка, "желети као јелен на извору воденом". Ови и љубећи Бога преподобнога учења не само проповеђу се учаше, него и дело извесно твораше по реченоме, блажени, "који сатвори и научи, и овај велики ће се назвати у царству небеском". И многи од околних страна, придођоше ноћу и хтедоше пребивати с њима, ревнујући добродетељноме његовом животу и исправљењу. Он пак, као чедољубиви отац, све с радошћу примаше, душевним смирењем учаше и телесни подаваше покој. Трпеза свима једнака и риза и обућа, и храна. И умножаваше се број братије, и сви имаше изобитељство, и по чину уставном изванредно силно. И сваки чин положи по Типику јеромонашком у своме манастиру. И духовно учаше све чуваше заповести и предању по божаственом Писму светих апостола и светих отаца седам сабора васељенских. Учаше их непроменљиво их чувати и иначког обичаја и правила чувати неодложно, који

предложи образ велики Антоније, Јефимије и Сава и Теодосије и Пахомије и друге преподобне оце следоваше им. И тако учаше преподобни у сваком делу образ свој показиваше вишње искати, братија пак, као плодна земља, примајући семена, у свему повиноваху се, гледајући чуднога њему пребивања у многим смирењима и трпљењима, пост и молитву непрестану с умиљењем. И тако пребиваше с њима, у рукодељу трудише се и, од свог зноја и трудова пијући примајући, питаху се. И тако пребиваху чак и докле благодаћу Христовом сваком устроји и без метежи молитвама преподобнога Зосиме и Саватија пошто долазише братија и множаху се.

По лету пак неколико спомињаху игумана Зосиме блаженога Саватија подвизи, трудове, пост, трпљење и добродетели многе, и друге јесу мошти његове на пушта места, и положи свети с братијом и говораше им. – "О, братијо. Како прелестисмо се од неразумља о овим стварима; и неочекивано приђе писаније од обитељи пречиста Богородица с Белог језера неком монаху манастира преподобнога оца нашега Кирила, послано од игумана и братије, говораше ово".

"Узљубљени од Христа благодат и молитва Бога – оца и Господа нашега Исуса Христа настојатељу духовноме богољубивоме игумана Зосиму и са свима да би о Христу братија радова се.

Слушаху дакле некада од прихођаших страна ваша до нас о острву том Соловецком, како не приближно би човеком првим за морску тескобу и нужду би ако тамо пребивањем откако и сунце на небесима. Њега пак слушајући многим сказатељима, како то острво божјим извољењем и пречисте Богородице посредством и нашега по Богу трудољубља брзину састависте обитељ и братства мноштво сабра се и устроји се манастира чеснога Преображења Господа Бога и спаса нашега Исуса Христа, и пречисте Богородице мољењем све добродетели исправише се. Не једнога лишени дара бисте, – пре нашега трудољубља о Богу житељствујући, исконскога живота у пошћењу и труду и у исправљењу, добродетели савршена. Као што древни беху преподобни оци, тако овај преподобни Саватије, удаљи се од света и све душе Христу узљуби, у савршену кончнину блажену приђе, радујући се. Слушаху дакле неки од братије од манастира нашега, бивајући у великом Новгороду, ову повест од некога, богољубивога мужа, именом Иван. Овај иђаше морима и трговину делаше, који се нађе и погребе тело преподобнога Саватија са игуманом Натанаилом. И како који у мору чудејствоваше Богу молитвама преподобнога Саватија, и од Теодора изрече, од браће своје, како предвиде њега Бог на море молитвама преподобнога и друга многа, која твораху са чеснога гроба његовог знамења и чудеса. Тога ради пишем вашој светињи. А и сами јесмо сведоци добродетельном његовом животу, будући дакле овај блажени Саватије житије имаше у дому пречисте Богородице, у Кириловом манастиру, као пак и пре рече

се. Други пак вашој светости дајем савет духовни, да лишени не будете таквог дара, његовим пак удостојење би од Бога на скоро идеше, с поштовањем принесте блаженога мошти, да иде годинама многим тело потруди се, тамо и свете мошти његове да буду положене. Здрав о Христу Исусу у вечни живот и о нас молитвe се, као богољубиви да једва нас ослободи Бог од свих зала находeћи нам, молитвама преподобног Саватија".

Преподобни игуман Зосима, друга написа слова од Кирилова манастира, узвесели се духом, и братство све о Господу, и благодарство Бога, рече, ја једини устима: – "није ово од човека, него од самога Бога". И у ту част игуман Зосима са мноштвом братије поче готовити к путу чамцем по мору. И тако игуман заповеди ударити, у било и поче певати молебан саборни к Господу Богу и пресветој Богородици, да би Господ Бог дао задобити жељено. И молебан савршивши, и говораше к братији: "благословите ме, оци свети, и молитвe се сви скупа, да устроји Господ пут нам, по свом милосрђу". И узевши Зефиру ветру благодобијања, и ухвати се пута, и заповеди, братији, рече: – "Ако не закасим, већ скоро вратићу се, то и задобих жељено. Ви пак, страже приставите, тврдо стражарите. Пошто пак угледате једра по знамењу, тада узпримите свеће и кадионице, свештеници са свом братијом, изиђите у сreteње с подобном чешћу". И тако путешствија путног дотицати се када задобије искано. И беше устројено пловљење по мору. И допловивши до места, где би гроб блаженога Саватија, и нађоше време благодобитно, никоме пак бранећи им, и раскопаваше земљу нађоше гроб, у не мање бише положене часне мошти светoга. И би дивно гледање. Ваздух испуни се благоухања неизречена, као миро многоцено. И удивише се силно. И открише раку нађоше блаженога Саватија цела, ничим пак повређена ризу пак његову као јуче обучену. О, дивно чудо, братијо, бар ни ризом пропадање прикосну се. И видећи пак ветар стројен, вејати успева, и путовање завршише к враћању. Раб божји игуман Зосима узрадова се силно виде молитву светoга Саватија помагајући њему. И узприми чесно тело светoга у раци, и однесе у чамац и отиде скоро с њим, таласима по мору путовања твораше ка обитељи, по случају пак божјем. Пошто приближава се ка острву Соловецком, тада угледаше из манастира и сretoше братију са свећама и кандилима и изнесоше мошти и положише на одар, усред цркве светoга Преображења Господа нашега Исуса Христа и појање подобно савршивши, знаменоваше се мошти до јутра. И многа радост би братији о проналаску таквог бесценог скровишта, душама плоднога к спасењу свом. У јутро пак ископаше земљу, колико довољну, и положише раку, имајући тело преподобнога Саватија, и опеваше појањем и појањем надгробним, и скуте и чесно покрише земљу. И положише и за олтаром у цркву пречисте Богородице, чеснога њеног Успења. И многи имајући различите недуге и приходише с вером к преподобном Саватију и исцељиваху се од недуга својих и одхођаше здрави у домове своје

благодарише Христу Богу и пречистој Богородици, који тако прослављају свете своје. Раб божји Зосима игуман поче тајно двоструко проводити суров живот. И изгради гробницу над телом преподобнога Саватија и у њу постави икону, образ Господњи и пречисте Богородице, приходи на поклоњење братије и свећу заповеди поставити над гробом блаженога и светлећи с братијом да би заповедио и образ написати преподобнога Саватија. По мало пак времена привезоше из Новгорода икону и образ и преподобнога Саватија. Би дакле преречени Јован, који погребе тело преподобнога Саватија с игуманом Натанаилом и у животу преподобнога виде и по престављењу у гробу његовом знамења и чудеса с братом својим Теодором и како у мору десише се чудеса молитвама светога Саватија они пак, та братија, Јован и Теодор, држећи велику веру к преподобноме "рабу Христовом" Саватију и заповедише написати образ његов и, привезоше на Соловки, у манастир, игуман Зосима даде. И постави је на гроб преподобнога Саватија. И приђе у ноћи, поја и моли се, имаше у устима Псалмопојање и коленопреклањања многа штавише и да за јутрења к владици Христу и пречистој Богородици над гробом блаженога Саватија и говораше као у живом преподобном образу: – "О, рабе божји, ако и телом скончао јеси свој живот, но духом не одступај од нас и руководи нас к Христу и Богу претпостави и удостој нас путовати по заповестима владици Христу и творити заповести његове неодложно, рекавши светима својим уста "и узети крст и следовати по себи" Ти дакле преподобни, како "имаш смелост к владици Христу" и пречистој његовој матери, буди молитвеник, помоћник и заступник нас, недостојних раба твојих, живећих у светој обитељи овој заиста ти си начелник и богосабране дружине, братству овом, буди помоћник и заступљење. Да твојим молитвама и ми, пребивајући на месту овоме, невређани будемо од бесова и људи злих славу и благодарење узносећи оцу и сину и светоме Духу и сада и увек, и у векове векова".

И по овоме, рабу божјем игуману Зосиму пребивајући у множини труда и двоструко пошћење година довољних и свет саветова са братијом ићи великом Новгороду потребе ради и молити архиепископа, да би њему био помоћник од увредљивих људи и творећих пакости манастиру његовом. И поче стројити се к путошћу. И заповеди ударити у било. Братија, дошавши, почеше молебне к Господу Богу и пречистој Богородици за благоверна кнеза и архиепископа и о земаљском устројењу и за све православно христијанство, и призва на помоћ блаженог Саватија да би допринели њему у молитви. И тако молебан савршив, неки од братије појаше са собом и пође на пут свој, путошћу твораше к великом Новгороду.

Не по многом времену достиже Новгорода и приђе к архиепископу. И причано би о њему архиепископ пак, виде и благослови њега и упиташе о братији и о устројењу манастира. Зосима пак исприча њему све, и остави од

места, поклони се архиепископу до земље молише њега и говорише ово: – "Господе мој, владико свети. Буди нам милостив, заступај од ожалашћујућих нас неразумне људе, многи приходише људи, бојарске слуге и насељеници, зло на нас наступајући и пакости многе твораше не дајући нам места у ловљењу риба и друго много злоделајуће, хоћаше место разорити и нас изгнати". Архиепископ рече: "Ја, оче, Богу помагајући ми, готов јесам помоћи манастиру твоме и ово опричати првом бојару првом који држи град". Зосима пак поклони се архиепископу и отиде и, приђе и к бојару потом игла. И сви бојари, који држаше град, с великом брзином обећаше помагати манастиру његовом.

И приђе к неком бојарину, именован Мартеј, молити заиста приходећих на острво Соловецко и пакости делајући. Иде пак раб божји Зосима манастир саставити хоће заиста и говорити, да раб заиста твори неправде многе. Он, пак, услишавши од раба својих придоласка његовог, и заповеди и одагнати од дома свога и не усхте благоухања. И удаљи се од њега, по реченоме (раб пак божји отиде, ништа не сумњаше од лица злобе и помена реченоме) – "где ако уђете у дом и гледате мир дому овом, ако ли достојни будете дом мира, и мир ваш пребуде на њему ако ли пак ни, то мир ваш к вама узвратиће се, и исхоћаше отуда, и прах ногу ваших отрешћете у сведочанство им – лакше ће бити у дан судњи Содому и Гомору, него граду томе". И уздрма главу, и говораше ученицима својим: – "Ово данас гради, који дому овога житељи не иследити стопама дворе овога. И затвори се двери дому овога и к томе не одбацити: 'и би двор њихов пуст'." И ово рекавши ућута док свишег речено божјим угодником Зосимом у време своје. Но на пре узврати се.

Игуман пак Зосима идеше к архиепископу и спомену њему о притужбама бивајући о насељеницима оним бојарским. Архиепископ пак сазва к себи бојаре и говораше им о насељеницима, пакости делајућих преподобноме. Бојари пак сви с многим обећањима изволише помагати манастир његов и даше њему писаније на савладање острва Соловецког и приложише к написанију осам печата оловних – а-ју владичину, в-ју посадећу, г-ју хиљаду, затим пет печата с пет крајева града тог по печату. И тако запечатив и даде игуману Зосиму. И архиепископ пак, одаривши преподобнога и даде манастиру потребна и благослови, отпусти их с миром. И многи од бојара града тог давши у манастир имања довољно и од сасуда црквених и одежде и житија, и друго с много вере обећаваше помагати манастир његов.

Затим пре речени бојарин Марда приђе у раскајање за увреду преподобнога слушајући, како многи бојари града тога поштујући преподобнога, и од многих мужава богољубивих и животом добрим цветајући и тако усхте благослов од њега и причасан бити у приношењу к Спасу, у дому светога Преображења и пречисте Богородице. И посла к њему с многим молењима, да би пришао и благословио њега. Би дакле једна од славних и првих града тог. Јер дакле

прогневише се на њега, рекавши очевину нашу одузимају, и по овоме размисли у себи, говорећи: "то како ове ја на много време прогневих божјег раба, то и примих од њега и ја благословљење и молитву да опрости ми Бог мој сагрешења, ако сагреших к њему". И призва их с мољењем. Пришавши пак преподобноме и благословише се од њега синовима и кћерима својим и посади и по среди придолажења. И порадоваше се сви о придоласку преподобнога, јер слушаху о њему добра дела његова, уздржително житије, и чудеше се. Он пак обичним смирењем и кротошћу одржи ове, и ћута умало храном причестити се, као тако обичај имаше. И угледа на лежеће, и удиви се и, пониче на земљу, ништа пак не говораше. И пак угледа, то пак виде и пониче доле. И још приложи трећину, то пак виде неки од лежећих у првих седећи а главу не имајући. И удиви се раб божји Зосима од преславног виђења. Уздахнув, и просузи и к томе не приложи окусити ништа од предложених на трпезу. И по уздизању светога пречистог хлеба, поклони се, изићи хтеде, бојарин пак онај Марда молише преподобнога скупа пак и прошења просише, да би молио Бога за њега и за чеда његова, и дати манастиру древну на реци Сум, на пристаништу обале, и друго потребно, дао манастиру, колико узможе. Велможе пак, и пак беху узлежајући на придолажење томе, ти тако пак манастиру даваше потребно и мољаху преподобнога молити за њих. Веома у слушању о њему прошавши, и славно име његово. "Славећи дакле мени Господа прославља се Господ и "вољу бојећи се њега сатвори". Тада поклони се преподобни и благослови их, отиде. Ученик пак именом Данил, имаше смелости к преподобноме и рече: "не прогневи се на мене, оче, ако ти рећи хоћу". Он пак рече: "реци о корисном". Ученик говораше њему: "пошто ти, оче, у време обеда, погледа на седеће, и пониче на земљу и, пак угледа, пониче и трећину то пак сатвори, и, погну главу, и уздахну, просузи мало и одатле ништа не окуси од представљених враћао, ако и нудио јеси од њих на много". И одговори блажени Зосима рече њему: – "Чедо, ужестио се јеси просити, као Јелисеј Илију. Него обоје сачувајмо тајну док се не испуни време божје заповести. Видех ја с мужевима предњих на придолажење ових би глава седећих. И видех и дивих се на много и не узмогах ни јести, ни пити, ни шта устима принети од таквог ужасног гледања". И заповеди њему рекавши "о овоме дакле, чедо, ништа не реци никоме". Муж пак неки, именом Памфилије, и по овоме, приклони инокски образ и наречен би Пахомије, живот имаде добродетелни и овај би од славног града, а имаше велику веру к преподобноме. И овај на придоласку том биваше, иде виде блаженог, то пак виде, као ученик његов, и пази себе Памфилије. На часу пак дана тог благочастиви муж Памфилије позва к себи преподобнога Зосима на обед и да почасти и тај пак и приступи са пажњом к преподобноме, и упита њега наједном, да би видео и прозируће, приклони вишег главу и просузивши и одатле не окусивши ништа. Зосима пак са претњом исповеди све, као и ученику своје. Би дакле и овај веран

њему, прими и учење са сваким схватањем. Ово пак ја слушах од ученика његових, и још хтеде извесно увидети о овоме, и упитах инока Пахомија, и исприча ми све тако пак као и ученике разреши. Ја пак извесно увидео сам о овоме и писању предах њих. Зосима пак с братијом отиде у манастир свој, на Соловки. И пребива неко време и слуша и од приходећих к њему гости (би дакле он на острву Соловецком у мору далеком од његове обале), и извести њему, како приђе благоверни велики кнез Иван Васиљевич, све Руси самодржац, и са свом својом братијом и са слугама његовим царевима и кнезовима татарским и са свим силама и окупи безбројну војску на велики Новгород и стаде у Русе. И с братијом саветоваше се посла две војводе своје на Шелону. И сретеше новгородце, и би бој војвода великога кнеза. И побише новгородце, и јаха с бојарима старешина велики, а других много ових к Москви отпосла, а друге казни, да и други страх имаше. А с бојарином – Димитрија Исакова да Губи – Селизнава да Кипријана Арзубјева и других тих с њима, заповеди кнез велики главу одсећи им и оде к Москви. И у пак неко лето приђе кнез велики Јован и велики Новгород на осмотрењу и узе сва скровишта издавна положења од Јарослава штавише и до њега самодржавља у великој цркви свете Софије и свим црквама улицких и бојарских казни по дому пак њиховом и владику Теофила к Москви сведе и све чувени у граду с женама и с децом и они бојарину Мартеју са сином његовим Теодором и кћерима и унучадима и посла их у Новгород Нижњи. И успомињући пак који ту бивајућем раба божја игумана Зосиму, који виђење виде у дом придође онога бојарина Мартеја, као седећим мужем на трпези, а главе не имајућим, њима пак би кончина у своје време, и пророчанство старчево, који о "запуштењу дома" које изрече. Пошто изгнан би од лица Марти она, и не проходи дом његов би наследници његови штавише и до данас, по пророштву старца. И ово заиста о овима које рече, и зби се.

Раб пак божји игуман Зосима пребиваше у многима напорима, и уздржањима, који памћење смрти и суда божја у себи увек имати хтеде и натера себе на делање плача. И сазда себи гроб и положи и у клијет келије своје и заповеди од земље гроб ископати себи и по сав дан исходише из келије своје од јутра, плакаше својом душом, као мртвац. Писано дакле јесте уздисање онда и тескоба виноуше к Господу, а који од страха сузи, тај моли Бога. И тако који своје време све ако и иначком житију овако поживи благочасно како ни дана, ни часа утеши се никако пак не хте од напора и славословија божја, него Господњи овај сав изнури се и образ добар оставља пребивајући тамо иноком.